

Goed leven

Eveneens verschenen van Tom Wright

Eenvoudig christelijk
Verrast door hoop

Matteüs voor iedereen, deel 1 en 2

Marcus voor iedereen

Paulus voor iedereen – Romeinen, deel 1 en 2

Paulus voor iedereen – gevangenisbrieven

Tom Wright

Goed leven

Over christelijke karaktervorming

 Uitgeverij Van Wijnen - Franeker

*Voor Maggie
in liefde en dankbaarheid*

© Nicholas Thomas Wright 2010

Oorspronkelijke uitgever HarperCollins Publishers, New York, U.S.A.

Oorspronkelijke titel *After You Believe – Why Christian Character Matters*

© 2012 Nederlandse vertaling: Uitgeverij Van Wijnen, Postbus 172, 8800 AD

Franeker

www.uitgeverijvanwijnen.nl

Vertaling Martin Strengholt

Omslagontwerp Garage/BNO

ISBN 978 90 5194 413 6

NUR 707

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd in welke vorm dan ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

All rights reserved. No part of this book may be reproduced in any form whatsoever without previous written permission from the publisher.

INHOUD

Woord vooraf	7
1. Waar leef ik voor?	11
2. Karakterverandering	40
3. Priesters en heersers	90
4. Klaar voor de komst van het koninkrijk	120
5. De vernieuwing van het denken	156
6. Drie deugden, negenvoudige vrucht, één lichaam	205
7. Deugd in actie: een koninklijk priesterschap	247
8. Een cirkel van deugden	288
Nawoord: voor wie verder wil lezen	319
Noten	325
Register van Bijbelteksten	327
Register van onderwerpen	333

WOORD VOORAF

Dit boek is een soort vervolg op *Eenvoudig christelijk* en *Verrast door hoop*. In deze twee eerdere boeken heb ik (onder andere) iets uiteengezet wat naar mijn idee een fundamenteel principe van het vroegste christendom was – namelijk dat God de schepper van plan is om hemel en aarde uiteindelijk samen te voegen, en dat dit plan in Jezus Christus definitief in gang is gezet. Deze gedachte heeft radicale gevolgen voor elk aspect van ons denken over het geloof en het leven van een christen. Vooral in *Verrast door hoop* stel ik dat de uiteindelijke hoop van een christen niet simpelweg is ‘om naar de hemel te gaan’, maar gelegen is in de opstanding in Gods nieuwe schepping, ‘de nieuwe hemel en de nieuwe aarde’.

Dit alles betekent onder meer dat volgens de eerste volgelingen van Jezus de opstanding en de nieuwe schepping al begonnen zijn, juist vanwege dat wat er op Pasen met Jezus zelf gebeurd is. In beide boeken heb ik diverse aanzetten gegeven voor een antwoord op de vraag wat dit betekent voor de verantwoordelijkheid van een christen in de wereld, met name voor wat we ‘christelijk gedrag’ kunnen noemen. In het boek dat u nu in handen heeft werk ik dit thema verder uit, waarbij ik in het bijzonder aandacht vraag voor het idee van het ‘karakter’ en de ‘deugden’ van een christen. Het kernpunt is dit: het huidige leven van een christen, met zijn verantwoordelijkheden en bijzondere roepingen, moet gezien en vormgegeven worden in relatie met het uiteindelijke doel waarvoor wij gemaakt en waartoe wij verlost zijn. Hoe beter we begrijpen wat dat doel is, hoe beter we zien welke weg er naartoe leidt.

Het resultaat dat hier geboden wordt, is niet zoiets als een complete ‘ethiek’. Het is al helemaal geen pakket aan regels voor alle situaties, al is dat misschien wel wat sommige mensen verwachten van een boek over christelijk gedrag. Zoals ik nog zal laten zien, geloof ik dat dat een totaal verkeerde aanpak is. Wat het wel is, is dit: een ontdekkingstocht naar de vraag hoe het karakter van een christen gevormd wordt, als een speciaal, toegespitst voorbeeld van

de vraag hoe karakter in het algemeen gevormd wordt. Daarbij baseer ik mij in het bijzonder op het nauwkeurig lezen van een aantal sleutelteksten uit het Nieuwe Testament, waarvan ik denk dat ze vaak of verkeerd begrepen, of afgezwakt worden wanneer ze vanuit een ander gezichtspunt benaderd worden. En vooral probeer ik te laten zien dat de eerste christenen de vraag naar het 'juiste gedrag' niet als een onderwerp op zich zagen, maar als één aspect van wat ze veel belangrijker vonden: de eredienst en hun opdracht.

Ik heb gepoogd zó te schrijven dat het boek voor zoveel mogelijk mensen te begrijpen is, en ik heb me verre gehouden van de vele fascinerende discussies die er tegenwoordig zijn over het gedrag van een christen in het algemeen in over onderdelen daarvan. Lezers die met deze discussies vertrouwd zijn, zullen het snel genoeg opmerken wanneer ik een lijn volg die door deze of gene schrijver is uitgezet, of wanneer ik afstand neem van de standpunten van iemand anders. Aan het eind van dit boek geef ik een aantal bronnen weer die mij geholpen hebben, evenals enkele van de discussies waaraan, zo waag ik te hopen, dit boek iets kan bijdragen, al is het nog zo klein. In het bijzonder hoop ik lezers van het Nieuwe Testament eraan te herinneren dat die grote traditie die gedrag in termen van deugd behandelt, meer te bieden heeft dan zij misschien gedacht hadden, en ook mensen die over het onderwerp deugd nadenken te laten zien dat het Nieuwe Testament meer te bieden heeft dan zij vaak lijken te denken. Maar het gaat in dit boek om iets anders: om de christenen van morgen, van welke kleur dan ook, en in welke traditie zij ook staan, aan te moedigen en enthousiast te maken voor de beoefening van de deugd in zijn specifiek christelijke vorm, voor de vorming van hun karakter, zowel gezamenlijk als individueel, zo dat zij de mensen worden die God op het oog heeft. Concreet betekent dat laatste dat zij zich primair druk maken om de eredienst en hun opdracht, en de vorming van hun eigen karakter als onmisbaar onderdeel van de weg naar dat dubbele doel.

Tegen hen die, om zo te zeggen, van buitenaf bij dit specifiek christelijke boek terechtgekomen zijn, zou ik het volgende willen zeggen. Elders heb ik uitgebreid geschreven over de redenen waarom ik geloof dat er, ondanks alle scepsis van de hedendaagse

westerse wereld, toch een God kan bestaan die de wereld gemaakt heeft, en die alles uiteindelijk eens goed zal maken. De dromen die wij hebben, die maar niet willen sterven, dromen van vrijheid en schoonheid, van orde en liefde, dromen die echt verschil kunnen maken in de wereld – die komen als het ware thuis wanneer wij ze een plek geven in het kader van het geloof in een God die de wereld gemaakt heeft en die eens alles voorgoed recht gaat zetten, en die wil dat de mensen bij dat proces betrokken zijn. Deze zelfde vraagstukken benaderen we hier vanuit een andere hoek. Hoe weten we wat ‘goed’ is in een wereld waar de verwarring zo sterk heerst? En hoe kunnen we ontdekken wat het precies betekent om mens te zijn? Dit boek biedt een dubbele uitdaging: aan christenen – om vanuit een nieuwe invalshoek de aard van het christelijke gedrag te doordenken; en aan iedereen – om te doordenken wat het betekent om echt mens te zijn. Mijn stelling luidt, dat wanneer wij ze serieus nemen, deze twee uitdagingen uiteindelijk bij elkaar komen.

Een boek als dit is niet de plek om het debat over allerlei controversiële onderwerpen aan te gaan. Met het oog op het onderwerp dat ik hier bespreek, ga ik ervan uit dat Jezus van Nazaret min of meer gedaan en gezegd heeft wat de vier evangeliën in het Nieuwe Testament aangeven. Elders ben ik behoorlijk uitgebreid ingegaan op vragen hierover, waarbij ik het debat met hen die een radicaal ander gezichtspunt hebben, niet uit de weg ben gegaan. Net zo ga ik ervan uit dat Paulus de schrijver is van Efeziërs en Kolossenzen, iets waaraan vele geleerden in de laatste honderd jaar of zo getwijfeld hebben. In feite is het niet zo dat mijn betoog in dit boek staat of valt met deze aannames, en daarom ga ik hier niet opnieuw op deze vragen in. Het zou alleen maar afleiden van de lijn van het betoog in dit boek, en het hele verhaal onnodig ingewikkeld maken.

Bij het schrijven over het leven van de kerk en de uitdagingen waarvoor de christen van morgen zich geplaatst zal zien, ben ik mij er pijnlijk van bewust dat ik eigenlijk alleen de hedendaagse westerse kerk werkelijk ken. Ik heb vaak enorm genoten van ontmoetingen met christenen uit andere delen van de wereld, en uit andere tradities dan de mijne. Ik hoop zeker ook veel van hen en over hen te blijven leren. Maar ik waag mij er niet aan om hier over hen te

spreken. Om hieraan recht te doen zou ik het in dit boek in principe voortdurend over 'moderne westerse christenen' moeten hebben, maar dat zou te omslachtig worden en moeizaam lezen. Ik vertrouw erop dat de lezers, met name die uit andere delen van de wereld, accepteren dat ik hier vanuit mijn eigen beperkte perspectief spreek. Ik hoop dat ze niet alleen zo vriendelijk willen zijn om mij dit provinciaalse gezichtspunt te vergeven, maar ook zo verstandig om dat wat ik zeg naar hun eigen context te vertalen.

Zoals altijd ben ik veel dank verschuldigd aan mijn uitgevers en redacteuren voor de vele hulp en bemoediging, met name Mickey Maudlin en Mark Tauber van HarperOne en Simon Kingston en Joanna Moriarty van SPCK. Ook dank ik mijn collega's in Durham voor hun voortdurende steun. In het nawoord geef ik verder uiting aan mijn dank aan diverse collega's voor de hulp die zij mij geboden hebben.

Mijn vrouw verdient bijzondere dank voor haar niet aflatende enthousiasme voor alles wat ik schrijf, en haar bereidheid om de gebruikelijke consequenties voor thuis te aanvaarden, en dat in een tijd waarin zij ook met andere, onverwachte, spanningen te maken kreeg. Je kunt niet over deugd schrijven zonder aan de liefde te denken, en ik kan niet aan de liefde denken zonder dat ik haar voor mij zie. Ik heb al tweemaal eerder een boek aan haar opgedragen, die in beide gevallen een serieus keerpunt in mijn leven en werk markeerden. Ook dit boek draag ik aan haar op, zoals altijd in liefde en dankbaarheid, maar die zijn in de loop van de jaren steeds dieper in mijn hart verankerd geraakt.

N.T. Wright
Auckland Castle
Voorjaar 2009

1. WAAR LEEF IK VOOR?

EEN

Jaap was begin twintig toen het gebeurde. Tot op dat moment was zijn leven zijn gangetje gegaan, zonder grote tragedies, enkel de normale ups en downs. Plotseling, zomaar ineens was hij een oude vriend tegengekomen die op weg was naar een bijeenkomst in een kerk ergens in de buurt. Jaap ging mee, en tot zijn grote verrassing werd zijn leven nog diezelfde avond volledig op de kop gezet.

‘Ik heb nooit geweten dat dit soort dingen echt gebeurt,’ vertelde hij mij een paar jaar later toen ik hem tegenkwam (uiteraard is ‘Jaap’ niet zijn echte naam). ‘Als ik er nu over praat, klinkt het alsof ik een of andere religieuze freak ben, maar het is de simpele waarheid. Ik kwam Jezus tegen! Hij was net zo echt voor me, als u nu in deze kamer bent. Alle oude clichés bleken opeens te kloppen. Ik voelde me helemaal gewassen, schoongespoeld, en meer levend dan ik mij ooit gevoeld had. Het was alsof ik in een diepe slaap was geraakt en in een nieuwe wereld wakker werd, totaal verfrist. Daarvoor wist ik nooit wat mensen bedoelden als ze over God en zo hadden, maar geloof me, het klopt allemaal.’

Jaap vertelde me zijn verhaal omdat hij nu tegen een raadsel was opgelopen. Hij was lid geworden van de kerk waar hij die heerlijke ervaring had gehad die zijn leven veranderd had. Hij had veel geleerd over God en Jezus. Hij had ook veel geleerd over zichzelf. Hem was – terecht – verteld dat God meer van hem hield dan hij zich ooit kon voorstellen – ja, dat God zo veel van hem hield dat hij Jezus had gestuurd om voor hem te sterven. De predikanten die hij gehoord had, hadden benadrukt dat wij mensen niets kunnen doen waardoor we acceptabel voor God zouden worden, nu of wanneer ook in de toekomst. Het is allemaal een geschenk van Gods genade en vrijgevigheid. Jaap had dit alles opgezogen als iemand die op een hete dag twintig kilometer heeft gelopen en opeens een groot glas koud water in de handen geduwd krijgt. Het

was fantastisch nieuws. Hij leefde er ook naar.

Maar er was één levensgroot vraagteken waar hij maar niet van af kon komen.

Waar leef ik voor?

Zo zei hij dat, toen ik met hem praatte. Hij verwoordde dat als volgt:

God houdt van me, zeker.

Hij heeft mijn leven veranderd, zodat ik nu het verlangen ken om te bidden, naar de kerk te gaan, de Bijbel te lezen, mijn oude manier van leven waaraan ik kapot ging op te geven. Geweldig allemaal.

Het is helder (ook dat maakten de mensen in de kerk mij steeds weer duidelijk) dat God wil dat ik dit goede nieuws aan andere mensen vertel, zodat zij het ook voor zichzelf kunnen gaan ontdekken. Prima. Het voelt wat vreemd, en ik weet niet of ik er goed in ben, maar ik probeer het gewoon.

En uiteraard komt bij dit alles nog die geweldige belofte dat ik op eens voor altijd bij God zal zijn. Ik weet dat ik een keer dood ga, maar dankzij Jezus weet ik zeker dat ik bij hem in de hemel kom, omdat ik op hem vertrouw. Ook dat is fantastisch.

Maar waarvoor leef ik *hier en nu*? Wat gebeurt er met je *nadat je tot geloof gekomen bent*?

De reden waarom Jaap bij mij aanklopte, was het feit dat hij niet veel kon met de antwoorden die hij kreeg van zijn vriend en de mensen van de kerk waar hij naartoe ging. Het enige dat ze wisten te vertellen, was dat God sommige mensen een roeping gaf voor een bepaalde soort christelijk werk – fulltime pastoraat bijvoorbeeld, of om leraar of dokter of zendeling te worden, of een of andere combinatie van deze of nog andere taken. Maar van geen van deze dingen had Jaap het gevoel dat het iets voor hem was. Hij was bijna klaar met zijn studie informatica, en had allerlei mogelijkheden om een carrière op te bouwen. Betekenden al die kennis en die kansen dan niets voor ‘geestelijke’ vraagstukken? Zou het gewoon zo gaan dat hij een paar decennia lang rond bleef hangen, in de afwachting om te sterven en naar de hemel te gaan, en ondertussen een deel van zijn vrije tijd te gebruiken om andere mensen aan te moedigen om dat ook te doen? Was dat nu echt *alles*? Is er

nu werkelijk niets meer dat je kunt doen voordat je ten slotte sterft en naar de hemel gaat?

Bovendien was Jaap op nog een ander probleem gestuit dat met deze vraag te maken had. Het leven van vele van zijn nieuwe vrienden werd gekenmerkt door strengheid en zelfdiscipline. Ze hadden veel regels geleerd over hoe een christen zich gedraagt, vooral uit de Bijbel, en ze geloofden dat God wilde dat zij deze regels volgden. Maar Jaap zag niet in hoe dit te rijmen was met de fundamentele leer die inhield dat God hem aanvaard had zoals hij was, en dat vanwege Jezus en wat *hij* gedaan had, simpelweg op basis van het geloof. Als dat zo was, waarom zou hij dan aan al die oude regels gebonden zijn, waarvan sommige ronduit bizar waren?

Ik zou wensen dat ik terugkijkend kan zeggen dat ik hem het juiste antwoord gegeven heb. Eerlijk gezegd weet ik niet meer precies wat ik hem antwoordde – hoewel ik uit wat ik later van Jaap hoorde opmaak dat hij de boodschap toch wel begrepen heeft. Maar hij is zeker niet de enige die met dergelijke vragen rondloopt. Vele christenen in de westerse wereld van vandaag lopen tegen precies hetzelfde probleem aan, en een van de belangrijkste redenen waarom ik dit boek schrijf, is om hen te helpen een antwoord te vinden.

Ik moest aan Jaap denken toen ik laatst een e-mail kreeg van een goede vriend van me. Veel mensen, zo schreef hij, zijn vatbaar voor het idee dat ‘je gewoon in Jezus kunt geloven en dan verder niets hoeft te doen’. Veel christenen leggen zo veel nadruk op de noodzaak tot bekering, het belang van de eerste stap van geloof en toewijding, op de allereerste geloofsuitspraak (‘geloven dat Jezus voor mij stierf’ of wat dan ook), dat er een enorm gat gaapt in hun visie op wat het betekent om christen te zijn. Het lijkt of ze op de oever van een diepe, brede rivier staan en naar de overkant kijken. Op *deze* oever verklaar je dat je gelooft. Aan de *overkant* ligt het uiteindelijke resultaat – de definitieve verlossing. Maar wat wordt er in de tussenliggende periode van de mensen verwacht? Alleen maar dat ze daar stilstaan en wachten? Is er geen brug die de oevers met elkaar verbindt? Wat zegt dit over het geloof zelf? Als we niet uitkijken, zo schreef mijn vriend, dan kan deze eerste stap van het geloof zomaar worden tot ‘een zaak van het onderschrijven van een

uitspraak (Jezus is de Zoon van God, enzovoort), zonder enige noodzaak om te veranderen.’

Verandering! Dat is nog eens een interessant idee. Maar past het wel om er zo over te denken? Moet je als christen wel zo naar je leven kijken? Suggereer je daarmee niet dat er een brug loopt van het heden naar de toekomst, over de brede rivier genaamd ‘De rest van mijn leven’ – een brug die in vroegere tijden gebouwd is toen de mensen dachten dat we ons door onze eigen morele inspanning acceptabel voor God konden maken? Maar als morele inspanning niets betekent, wat voor zin heeft het dan om christen te zijn – behalve dan om eens naar de hemel te gaan, en zo mogelijk een paar anderen te overtuigen om met je mee te gaan? Waarom zouden we ons nog voor iets inspannen nadat we tot geloof zijn gekomen, behalve om een beetje op de goede weg te blijven tot het moment waarop we sterven en voor eeuwig bij Jezus zullen zijn?

Sommige mensen die hierover nadenken komen nog voor een andere vraag te staan. Het lijkt erop dat Jezus zelf, en in zijn spoor de schrijvers van het Nieuwe Testament op het gebied van de ethiek nogal strenge eisen stelde aan de eerste discipelen. Hoe past dat in het plaatje? Als we al gered zijn, waarom maakt het dan nog wat uit wat we doen? En zijn die eisen wel realistisch in onze tijd?

Niet alle christenen zitten met deze dilemma’s. Maar velen wel, en het is mijn hoop dat dit boek hen zal laten zien dat die oude brug die ze links hebben laten liggen, of waarvan ze aangenomen hebben dat hij niet meer bruikbaar is, hun gewicht nog wel degelijk kan dragen en een mooie manier is om de twee oevers van de rivier met elkaar te verbinden. Deze brug kent allerlei verschillende namen, en we zullen ze in het vervolg zeker bespreken. Maar de meest voor de hand liggende naam is *karakter*. Dat is waar dit boek over gaat.

TWEE

Er was nog een tweede reden om dit boek te schrijven. Vele mensen die misschien nog nooit met dezelfde vragen als Jaap geconfronteerd zijn, zijn misschien wel tegen deze aangelopen. Om daarover te vertellen, wil ik twee andere oude vrienden van mij aan u

voorstellen (eveneens onder een andere naam): Jannie en Kees.

Jannie en Kees hadden een heftige discussie tijdens een drukbezochte gemeenteavond van hun kerk. Het probleem was dat ze het eigenlijk over verschillende dingen hadden.

Voor Jannie was het duidelijk welke regels de Schrift voorschreef. Jezus zelf had gezegd dat scheiden om vervolgens met iemand anders te trouwen, een vorm van overspel was. Natuurlijk konden mensen vergeving krijgen voor hun zonde wanneer ze berouw hadden en de zonde opgaven, maar hoe konden mensen die hertrouwd waren vergeving ontvangen nu ze in deze nieuwe, en kennelijk overspelige relatie samenwoonden en niet van plan waren daarmee te stoppen, maar het juist als iets goeds zagen, dat ze van God gekregen hadden? En vooral, hoe kon de kerk zelfs maar overwegen om zo iemand als pastor aan te stellen? (Dat was natuurlijk de reden waarom de gemeente samengekomen was.) Hoe zou zo iemand de jongeren van de gemeente ooit kunnen leren wat goed en fout was? Hoe zou hij jonge stellen kunnen helpen zich voor te bereiden op hun huwelijk, als hij zelf de regels had overtreden? Als je in het evangelie gelooft, zo stelde Jannie, dan heb je het Nieuwe Testament als handboek voor je leven gekregen, en dat blijft het. En de regels in het Nieuwe Testament zijn duidelijk genoeg. Je houdt je eraan of niet.

Voor Kees was het al even duidelijk. Jezus is niet op aarde gekomen om ons een stel regels te geven. Zei Paulus immers niet 'Christus is het einde van de wet'? Bij Jezus' onderwijs gaat het er juist om dat hij geen mensen buitensluit, zeker niet mensen die er voor zelfgenoegzame gelovigen niet bij hoorden (Kees keek niet rechtstreeks naar Jannie toen hij dat zei, maar iedereen begreep wie hij bedoelde.) Jezus is gekomen om ons te helpen ontdekken wie we eigenlijk zijn. En net als in het geval van Jezus' eerste volgelingen duurt het soms even voordat mensen daar achter komen, en terwijl ze daarmee bezig zijn maken ze fouten – maar uiteindelijk komen zij er wel. Heeft Jezus niet dat verhaal verteld van de vader die zijn verloren zoon weer verwelkomde, terwijl de oudere broer buiten bleef omdat hij zich beter voelde? Hij, Kees, zou veel liever iemand als pastor hebben die zelf de nodige moeiten had gekend en ontdekt had dat Jezus evengoed nog van hem hield, dan iemand

die vanuit de hoogte de wet voorschrijft en iedereen opzadelt met een pakket regels waar de halve gemeente zich toch al nooit echt aan hield. Dat is vragen om schijnheiligheid. De Jezus in wie wij geloven is de Jezus die ons aanvaardt zoals we zijn, en daarom staat de blijdschap om die acceptatie centraal is ons leven als gelovige, en van daaruit kunnen we verder groeien. Dat is de weg van de eerlijkheid, echtheid en openheid.

Ik denk niet dat Jannie en Kees het beseften, maar de reden waarom ze allebei in de loop van deze discussie boos en gefrustreerd raakten, was het feit dat ze een totaal verschillend vertrekpunt hadden. Jannie stelde dat zij 'bij de Bijbel begon', waarmee ze impliciet zei dat Kees dat niet deed, maar zo simpel ligt het niet. Jannie wilde graag regels – misschien moeten we zeggen Regels met een hoofdletter R, Regels waaraan we ons moeten houden of we het nu leuk vinden of niet. Zij wilde een pastor die vanuit deze gedachte zou onderwijzen en leven. Dan wist iedereen waar hij aan toe was. Aan de andere kant verlangde Kees naar echtheid, naar de mogelijkheid om te ontdekken wat er voor jou zelf ten diepste waar is, hoe je kunt leven zonder schijnheiligheid, met een diepe, rijke en kwetsbare eerlijkheid. Dat is wat hij van een pastor verwachtte. Zo iemand zou hij respecteren en vertrouwen.

Het was een onprettige bijeenkomst. De mensen lieten zich leiden door hun emoties (wat op zichzelf al tegen de Regels was, zoals Jannie later triest bedacht). Ze zeiden dingen die ze niet echt meenden (wat zelf een vorm van oneerlijkheid is, zoals Kees besepte zodra de boze woorden uit zijn mond kwamen). Ze waren het niet enkel oneens over het juiste antwoord op de vraag; ze waren het oneens over de wat de nu eigenlijk vraag was. Hoe komt een christen tot morele beslissingen? Hoe weten wij wat goed en fout is, of we nu christen zijn of niet? *Bestaat* er wel zoiets als 'goed' en 'fout', of is het leven daar te ingewikkeld voor? *Zijn* er wel Regels met een hoofdletter R, en hoe functioneren deze voor echte mensen, zonder dat ze morele robots worden? Naar Jannies idee was Kees een van die gevaarlijke mensen die alles relativiseren en menen dat er geen ethische zwart-wit problemen zijn, alleen maar grijze, en dat het voornaamste is dat je eerlijk voor jezelf bent. Het enige dat Kees hoorde wanneer hij naar Jannie luisterde, was een hard,

koud wetticisme dat niets te maken had met de Jezus die hij kende, de Jezus die een vriend van de zondaars was en verhalen vertelde over de engelen die feestvierten wanneer een verloren schaap gevonden wordt.

Het dieperliggende conflict tussen deze twee benaderingen van de hele kwestie van het juiste gedrag van een christen, wordt week in week uit en jaar in jaar uit uitgevochten op kerkvergaderingen, synodes, bijeenkomsten, conferenties en in persoonlijke gesprekken – en maar al te vaak ook in het stille debat in het hart en het denken van de individuele gelovige. In feite is het de christelijke versie van een veel bredere vraag die alle verstandige mensen zichzelf vroeg of laat stellen: niet alleen ‘hoe moet ik leven’, maar ook ‘hoe weet je dat’?

Dit is een andere Grote Kloof dan die we zojuist zagen, maar de uiteindelijke oplossing is dezelfde. Die eerste Grote Kloof, en dat was Jaaps probleem, was tussen het oorspronkelijke geloof dat je bij je bekering hebt, en het uiteindelijke moment waarop je, na je dood, de verlossing ontvangt die God beloofd heeft. Dit boek gaat voor een deel over de vraag waarmee die kloof overbrugd wordt: wat wordt van mij verwacht dat ik in de tussentijd zal doen? Maar het gaat ook over de vraag die op die ongemakkelijke avond onuitgesproken tussen Jannie en Kees in de lucht hing. Hoe komen we tot morele beslissingen? Moeten we kiezen tussen een systeem van Regels (waarover we het dan na moeizame discussie eens moeten zien te worden) en een systeem om Te Ontdekken Wie Ik Echt Ben (en daarmee in het reine te komen en te blijven)? Is er een andere manier om niet alleen uit te vinden hoe we hebben te leven, maar om ook daadwerkelijk zo te leven? Wat gebeurt er, niet alleen in het individuele, maar ook in het gezamenlijke leven, nadat je tot geloof gekomen bent?

Op beide vragen is er in wezen een en hetzelfde antwoord. Daarom gaan we in dit boek tegelijkertijd op beide vragen in. Jezus zelf heeft het herhaaldelijk over de ontwikkeling van een bepaald *karakter*, en daarin wordt hij bijgevalen door de vroegste christelijke schrijvers. Karakter – de verandering, vorming en kleuring van een leven en zijn gewoonten – kan het soort gedrag opleveren waar de regels misschien naar verwijzen, maar een *mentaliteit* van

‘je houden aan de regels’ kan dat nooit bereiken. En het zal het soort leven voortbrengen dat inderdaad trouw is aan zichzelf, maar dat ‘zelf’ waaraan het trouw is, is uiteindelijk het verlorene zelf, het veranderde zelf en niet maar het ‘ontdekte’ zelf waar het populaire denken over spreekt. Het is mijn hoop dat dit boek niet alleen de Japen van deze wereld zal helpen om erachter te komen waarvoor zij leven, maar de Jannies en Kezen om hun discussie in een breder, Bijbels, bevredigender en eigenlijk ook christelijk kader te voeren. Dat waarom het uiteindelijk draait wanneer je gelooft, is noch het houden van regels noch het spontaan ontdekken van je ware zelf, maar karakter.

DRIE

Waar leef ik voor? Hoe weten we wat goed en fout is? Dit zijn vragen die iedere mens, en misschien elke menselijke gemeenschap zichzelf, al is het soms onuitgesproken, af en toe stelt. Er is echter nog een derde soort vragen die ook in de richting van het onderwerp van dit boek wijzen, en die veel verder gaan, tot buiten de grenzen van de kerk en die betrekking hebben op een uiterst verwarde en bange wereld. Onze wereld.

In de zomer van 2008 was er een vulkaan die al een tijdje op de achtergrond aan rommelen was, en plotseling met een gigantische knal uitbarstte. Dan hebben we het niet letterlijk over een vulkaan, maar het verwoestende effect was het zelfde. Het complete financiële systeem van de westerse wereld, dat een aantal generaties lang de wereldwijde cultuur had gedomineerd, bleek zwaar overbelast te zijn en stortte in onder zijn eigen gewicht. Het was alsof een reus in een boom geklommen was om alle vruchten te plukken en op te eten, en nu uit een ongekende hebzucht zijn armen uitstreekte naar de andere bomen eromheen om zich ook aan hun vruchten tegoed te doen. Maar hij was veel te zwaar en de boom waarin hij eerst geklommen was kon niet nog meer spanning aan. Hij viel om terwijl de reus nog steeds zo veel fruit vastklemde als hij kon.

Er zijn vele complexe redenen voor dat de financiële chaos van 2008 plaatsvond, en wees gerust: ik ga die hier niet verder bespreken. Maar in de directe nasleep wezen talloze mensen erop dat in

de loop van de voorafgaande decennia, allerlei regels en regelingen die eerst bedacht waren om te voorkomen dat banken en andere organisaties voor geldleningen zich op een onverantwoorde manier zouden gedragen, stilletjes terzijde geschoven waren. Ze waren te beperkend, zo kregen de politici te horen. Een gezonde economie moest risico's nemen en de risiconemers belonen. Iedereen deed eraan mee, zonder te beseffen dat ze steeds sneller op een afgrond afstormden. Nu moeten we alle regels en regelingen dus weer invoeren, zeggen de mensen. Hoog tijd om de regels aan te scherpen.

Dat sluit naadloos aan bij vele andere aspecten van de hedendaagse cultuur. Sinds 11 september 2001 hebben vliegvelden ingewikkelde veiligheidscontroles ingevoerd. De meesten van ons weten niet meer hoe het is om een vliegtuig in te stappen zonder jezelf en al je bezittingen aan een elektronische controle te onderwerpen. Wie regelmatig naar de Verenigde Staten reist, raakt er aan gewend om elke keer dat je door de douane gaat, gefotografeerd te worden en een vingerafdruk af te geven. Maar bij bijna elke bestemming waar je naartoe reist zijn er formulieren in te vullen, wordt je ondervraagd, wordt je op de foto gezet, en ga zo maar door, vooral als het voor meer dan een paar dagen is. Miljoenen mensen waarvan je meteen ziet dat ze totaal niet de bedoeling hebben om een vliegtuig op te blazen, zijn er heel wat tijd en geld aan kwijt geraakt om officiële procedures te doorlopen waarmee vastgesteld moet worden dat ze brave burgers zijn (hoewel ze zich misschien niet meer zo braaf voelen wanneer ze uren in de rij hebben gestaan, enkel om teruggestuurd te worden om het zoveelste onzinnige formulier in te vullen). In mijn eigen land, het Verenigd Koninkrijk, moet iedereen die als vrijwilliger met kinderen wil gaan werken, ingewikkelde en tijdrovende controles door de politie doorlopen om er zeker van te zijn dat er geen sprake is van vroeger fout gedrag. Dit geldt zelfs voor mensen die in de zeventig of tachtig zijn, die hun hele leven nog geen misstap begaan hebben en van wie hun vrienden en familieleden het karakter door en door kennen. We vertrouwen de mensen niet meer. Niemand. Terwijl ik dit schrijf, besef ik dat er mensen zullen zijn die vinden dat ik mij gevaarlijk onverantwoord gedrag door vragen te stellen bij het Systeem dat we tegenwoordig kennen. (En het wordt nog erger. Er

komen nog meer officiële formulieren, zo wordt ons gezegd. En het werkt niet – behalve voor advocaten die er baat bij hebben wanneer iedereen steeds maar voor de rechter moet komen.) Het Westen is tegenwoordig totaal gebonden aan wetten, regels en regelingen.

Er zijn goede culturele redenen voor dat we deze weg zijn ingeslagen. Maar momenteel moeten we simpelweg opmerken dat onze cultuur heen en weer geslingerd wordt tussen ont-regeling op alle terreinen van het leven – grof gezegd geld, seks en macht – en iets wat we *herregeling* zouden kunnen noemen. Het wegvallen van regels heeft plaatsgevonden omdat de mensen hun eigen gang wilden gaan, om (als het ware) trouw te zijn aan zichzelf en maar te zien waar het schip zou stranden. Maar wanneer een dergelijk ont-regeling tot chaos leidt, of dat nu in het bankwezen is (geld), in menselijke relaties (seks) of in de manier waarop we bijvoorbeeld oorlog voeren, politiek bedrijven, gevangenissen runnen en onder-vragingen uitvoeren (macht), dan hebben de mensen de neiging om opnieuw regels in te voeren die ons op het juiste spoor moeten terugbrengen. Het probleem is dat *de invoering van nieuwe regelingen de kern van het probleem niet aanpakt*. Het is niet goed als iedereen maar zijn eigen gang gaat, maar regels op zich zijn niet de oplossing.

Dit werd mij heel erg duidelijk toen ik in 2009 een keer met een topbankier sprak die ik vrij goed kende, die dicht bij het epicentrum van de financiële crash van de zomer van 2008 had gestaan en nu, terwijl wij met elkaar spraken, probeerde te bedenken hoe hij kon redden wat er te redden viel en de dingen weer een beetje normaal kon krijgen.

‘Tom,’ zei hij, ‘ze kunnen zo veel nieuwe regelingen invoeren als ze willen. En ja, we hebben er behoefte aan dat bepaalde richtlijnen terugkomen; we zijn te ver gegaan, en hebben mensen de vrijheid gegeven om met enorme geldsommen te gokken en waanzinnige deals te sluiten. Maar elke bankier of makelaar in hypotheeken kan gemakkelijk een slimme boekhouder en advocaat inhuren om alle regeltjes die de overheid stelt af te vinken, en dan buiten het systeem om te gaan om te doen wat hij wil. Wat heeft het voor zin?’

‘Wat is de oplossing dan?’ vroeg ik.

‘Karakter,’ was zijn antwoord. ‘Je aan de regels houden is prachtig, maar niet voldoende. Het echte probleem in de laatste generatie is dat we niet meer beseffen dat karakter ertoe doet; dat integriteit belangrijk is. Het systeem werkt alleen op een gezonde manier wanneer de mensen die het runnen mensen zijn van wie je kunt vertrouwen dat ze de goede dingen doen omdat ze zo in elkaar zitten, en niet omdat ze zich aan de regels houden.’

Deze opmerkingen kloppen precies met de pragmatische zienswijze van J.K. Galbraith, die aan het begin van de jaren vijftig schreef over de financiële crisis uit de jaren twintig van de vorige eeuw. Zijn stelling luidde dat de beste manier om de financiële wereld in rustig vaarwater te houden, is om te luisteren naar de mensen die erbij waren toen de vorige crisis plaatsvond. Eigenlijk zei hij daarmee dat een financiële crisis plaatsvindt juist omdat de mensen die zich de vorige herinneren gestorven of gepensioneerd zijn, en er dus niet meer bij zijn met hun herinneringen en karakter die gevormd zijn door die vorige ervaring, om de mensen te waarschuwen voor onverantwoord gedrag.

Sinds dat gesprek is er nog iets anders gebeurd dat bijna net zoveel opschudding veroorzaakt heeft in het openbare leven in het Verenigd Koninkrijk. Mensen in andere landen kijken misschien enigszins geamuseerd naar de hele toestand, omdat het te maken heeft met corrupte politici – in veel landen gaan mensen er automatisch van uit dat de politici corrupt zijn, en dat de burgers daar niets tegen kunnen doen – maar in mijn land stond het hele systeem erdoor te schudden op zijn grondvesten. Opeens was gebleken dat bepaalde politici ‘onkosten’ hadden gedeclareerd voor allerlei zaken die op de belastingbetaler als lachwekkend en frauduleus overkomen, zoals hypotheektermijnen voor niet-bestaand onroerend goed. En het excuus luidde dat ze alles ‘binnen de regels’ hadden gedaan. Dat kan zijn; maar ze hadden die regels zelf gemaakt! Toen ze erop bevestigd werden, verklaarden sommige politici ronduit dat ze niet vonden dat ze iets verkeerd deden toen ze overheidsgeld gebruikten om er zelf rijker van te worden. En toen de bewuste politici onder zware druk van de publieke opinie moesten toegeven en toestonden dat hun declaraties openbaar

gemaakt werden, zorgden zij er eerst voor dat de belangrijkste onderdelen uitgewist en onleesbaar waren. De mensen staan al jaren min of meer wantrouwend tegenover politici, maar deze gebeurtenissen hebben ervoor gezorgd dat het laatste beetje vertrouwen totaal verdwenen is.

Tot op zekere hoogte was dit alles een grote grap, zij het een dure en ergerlijke. Maar de reden waarom ik het er hier bij haal, is dat het een andere plek aan het licht brengt waar de morele vraag van het begin van de eenentwintigste eeuw de kop opsteekt. Wat gebeurt er wanneer je tot geloof gekomen bent – in de democratie? In het financiële systeem van het Westen? In het openbare leven en de wereldgemeenschap van morgen? Redden we het met ‘regels’ en ‘regelingen’, of dienen deze vooral om een mentaliteit te ontwikkelen waarbij de grenzen van de regels opgezocht worden, in plaats van dat er een diep, wijs en betrouwbaar karakter ontwikkeld wordt? En omgekeerd, wat gebeurt er wanneer we de mensen stimuleren om ‘echt zichzelf te zijn’, en dan maar hopen dat het allemaal goed komt? Werkt dat alleen bij de start, of is er ‘karakter’ ontwikkeld waardoor de mensen zich in een onzelfzuchtige geest van dienstbaarheid aan de maatschappij zullen gedragen (zoals we, het moet gezegd, sommige politici van nu gelukkig ook zien doen)?

Er is nog een beroepsgroep waarin een vergelijkbaar verhaal speelt. Een jaar of wat geleden deelde ik een keer het podium met een zeer beroemde voormalige Engelse rugby-ster. Hij sprak over de enorme veranderingen die de sport de laatste tien of vijftien jaar doorgemaakt had, met steeds sterkere professionalisering en druk op jonge spelers om ‘resultaten’ te leveren. De spelers van nu worden tot in het overdrevene gecoacht, vertelde hij. Hen worden tientallen ‘moves’ geleerd – hoe ze op die situatie moeten reageren, hoe zij zich tegen deze strategie kunnen verdedigen, hoe ze het spel kunnen blijven beheersen, hoe ze het kunnen openbreken. Maar er zijn nog maar weinig spelers die de sport beoefenen omdat ze het leuk vinden, waarbij ze al spelende dat zesde zintuig ontwikkelen waardoor ze kunnen improviseren in geheel nieuwe situaties. Het gevolg is dat ze niet weten wat ze moeten doen als er iets onverwachts gebeurt. Voor dergelijke omstandigheden hebben ze geen regels geleerd. Ze missen een diep van binnen gevormd karakter

waarmee ze het spel kunnen 'lezen' als een soort tweede natuur, waardoor ze met een slimme en snelle oplossing kunnen komen.

De vragen waarmee we begonnen zijn, lijken dus misschien speciaal voor christenen te spelen (en niet zozeer voor de rest van de mensheid), en zelfs voor een bepaalde type christen (degenen die alleen maar weet hebben van een bekering in het begin en de verlossing aan het eind, met weinig of niets daartussen). Maar dat is niet zo. In feite zijn het vragen waarmee de hele westerse wereld op dit moment geconfronteerd wordt. En omdat de westerse wereld een tijdlang de wereldwijde cultuur, politiek en economie – en voor een deel ook de sport – gedomineerd heeft, betekent het dat vroeg of laat de hele wereld met deze vragen geconfronteerd wordt. Onze beginvraag: wat gebeurt er nadat je tot geloof gekomen bent leek in eerste instantie te gaan over de individuele christen. We zagen echter al dat het ook gaat over de hele kerkfamilie, de Jannies en Kezen die voortdurend in een cirkel om de morele vragen heen draaien. En ze wijzen ook over de kerkmuren heen naar de problemen waar de hele wereld mee geconfronteerd wordt. Hoe kunnen we niet alleen op een heldere en wijze manier nadenken over *wat* we moeten doen, in ons persoonlijke leven, in ons kerkelijke leven en in ons hele publieke leven, maar ook ontdekken *hoe* we dat moeten doen?

We komen steeds weer terug bij dat ene antwoord: karakter. Interessant genoeg, is dat het ook waartoe Jezus zelf zijn toehoorders opriep om het te ontwikkelen. We kijken nu naar een van zijn meest beroemde confrontaties, waardoor het hele vraagstuk op een scherpe, veelzeggende manier op tafel komt te liggen.

VIER

Een van de meest aangrijpende verhalen van de evangeliën is dat van de rijke, slimme, ijverige jongeman die met een dringende vraag bij Jezus komt (Matteüs 19:16-30; Marcus 10:17-22; Lucas 18:18-30). In het woord dat gebruikt wordt, zit iets van 'aan komen rennen'. Nu is het goed eraan te denken dat serieuze mensen in de antieke wereld niet vaak renden. Dat was beneden hun waardigheid. Maar deze jongeman wil Jezus heel graag ontmoeten,

en wil heel graag een antwoord op zijn vraag – dat denkt hij tenminste. Dus hij vergeet zijn waardigheid en rent op Jezus af en zijn vraag komt hierop neer: ‘Wat moet ik voor goeds doen?’ Hij is buiten adem, en kijkt vol spanning uit naar wat deze bijzondere leraar gaat antwoorden. Jezus lijkt heel wijs te zijn in dat soort dingen; laten we eens kijken wat hij hierop te zeggen heeft.

Deze enthousiaste jongeman stelt die vraag omdat deze het alles met de toekomst te maken heeft. Hij heeft behoefte aan hoop, en net als bijna alle mensen gelooft hij dat zijn daden in het heden gevolgen hebben voor de toekomst. Als Jood uit de eerste eeuw denkt hij bovenal aan de komende nieuwe tijd die God gaat geven, de tijd waarin, zo geloofde men, de God die de wereld gemaakt had eindelijk de hemel en de aarde gaat samenbrengen, en zij hele schepping zal overspoelen met gerechtigheid, vrede en heerlijkheid. ‘Wat moet ik doen,’ zo flapt hij eruit, ‘*om deel te krijgen aan het eeuwige leven?*’

Voordat we verder gaan, is het goed om eerst het beeld uit ons hoofd te zetten dat direct bij ons opkomt wanneer we deze woorden horen. Wanneer een Jood uit de eerste eeuw het over ‘het eeuwige leven’ had, dacht hij niet aan ‘naar de hemel gaan’ op de manier waarop wij het ons vaak voorstellen. (Zie hiervoor mijn boek *Verrast door hoop*). ‘Het eeuwige leven’ betekende de komende eeuw, de tijd waarin God hemel en aarde zou samenbrengen, waarin Gods koninkrijk zou komen en zijn wil op de aarde gedaan zou worden als in de hemel. Wanneer dat gebeurt, vraagt de man aan Jezus, zal ik erbij horen? Hoe weet ik dat? Wat voor iemand moet ik in het hier en nu zijn om deel te kunnen uitmaken van die nieuwe tijd waarin God deze trieste oude wereld redt en doet wat hij altijd al beloofd heeft? Wat betekent die toekomstige werkelijkheid voor het soort mens dat ik hier en nu moet worden? Als dat mijn doel is, welke weg voert daar dan heen?

Hoewel deze jongeman een Jood uit de eerste eeuw was, deelt hij zijn vraag met mensen van alle tijden en plaatsen. Vaak wordt hij gesteld met een verwijzing naar ‘geluk’: hoe word ik echt gelukkig, hoe krijg ik dat diep bevredigende leven waarvan ik diep van binnen voel dat ik ervoor gemaakt ben, maar dat mij zo vaak door de vingers lijkt te glippen? Dit streven is door de Verenigde Staten